

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

Факультет (інститут) Психології та соціології

Кафедра загальної і соціальної психології та соціології

СОЦІОЛОГІЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

СИЛАБУС

вибіркової навчальної дисципліни

Підготовки Бакалавра

спеціальності 054 Соціологія

освітньо-професійної програми

«Соціальний аналіз, консалтинг, управління»

Силабус навчальної дисципліни

для денної форми навчання

Луцьк –2020

Силабус навчальної дисципліни «Соціологія громадянського суспільства» підготовки бакалавра, галузі знань 05 Соціально-поведінкові науки, спеціальності 054 Соціологія, за освітньою програмою «Соціальний аналіз, консалтинг, управління».

Розробник: Ємельянова Юлія Павлівна, професор кафедри загальної і соціальної психології та соціології, доктор філософських наук, доцент.

Силабус навчальної дисципліни затверджено на засіданні кафедри загальної і соціальної психології та соціології

Протокол №1 від 15 вересня 2020р.

Завідувач кафедри: _____ Лазорко О.В.

I. Опис навчальної дисципліни

Таблиця 1

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійна програма, освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Денна та заочна форма навчання	05 Соціально-поведінкові науки	вибіркова
		Рік навчання <u>3</u>
Кількість годин/кредитів <u>150/5</u>	054 Соціологія	Семестр <u>5-ий</u>
		Лекції <u>24</u> год.
ІНДЗ: <u>немає</u>	Соціальний аналіз, консалтинг, управління бакалавр	Практичні (семінарські) <u>16</u> год.
		Лабораторні – <u>14</u> год.
		Самостійна робота <u>88</u> год.
		Консультації <u>8</u> год.
		Форма контролю: залік
Мова навчання українська		

II. Інформація про викладача

ППП Ємельянова Юлія Павлівна

Науковий ступінь доктор філософських наук

Вчене звання доцент

Посада професор кафедри загальної і соціальної психології та соціології

Контактна інформація: мобільний телефон +380506209303;

електронна адреса emelianovasev@gmail.com

Дні занять <http://194.44.187.20/cgi-bin/timetable.cgi?n=700>

Консультації з навчальної дисципліни проводяться протягом семестру щоп'ятниці з 15.00 до 16.00 в кабінеті № 111. В разі додаткової потреби здобувача в консультації час погоджується з викладачем.

III. Опис дисципліни

1. Анотація курсу

Практики добровільної самоорганізації та активного громадянства в Україні набули надзвичайного поширення. Вони відбуваються під час складних процесів трансформації соціально-політичного і економічного

життя країни, коли молода українська держава не може якісно виконувати свою роль головного інституту по збереженню цілісності і соціальної стабільності. Громадянське суспільство в Україні стало подекуди надійним партнером і помічником держави, а у той же час теоретики не мають однозначного виміру поняття громадянського суспільства.

Курс Соціології громадянського суспільства допомагає зрозуміти складні процеси теоретичного осягнення феномену солідаризації груп населення у сучасній Україні, і одночасно знайомить з специфічно українською практикою функціонування українського громадянського суспільства.

Пререквізити

Курсу базується на змісті навчальних курсів з Історії України, Філософії, Загальної соціологічної теорії, Етносоціології, Психологія особистості, Інвайронментальної соціології, Політології, Соціології організації тощо.

2. Мета і завдання навчальної дисципліни

Мета навчального курсу «Соціологія громадянського суспільства» – формування у студентів цілісного уявлення про комплексні процеси громадянської активності, самоорганізації та інших форм суспільних рухів у світі та в Україні. Студенти мають можливість здобути теоретичні знання з історії становлення та сучасного стану феномену громадянського суспільства, що є невід'ємною частиною життя суспільства у розвинених країнах, а також осягнути специфіку громадянського суспільства в Україні.

Ознайомлення з навчальною дисципліною дає можливість *знати* :

- специфіку соціологічного аналізу громадянського суспільства;
- історичні передумови появи феномену громадянського суспільства;
- соціологічні теорії громадянського суспільства;
- історичний та сучасний дискурси громадянського суспільства;
- проблематику громадянського суспільства у контексті глобалізації;
- українську теорію та практику становлення громадянського суспільства;
- етапи формування громадянського суспільства в Україні;
- особливості функціонування громадянського суспільства сучасної

України;

- новітні технології організації соціальної солідарності як прояви функціонування сучасного громадянського суспільства.

вміти:

- аналізувати особливості функціонування громадянського суспільства у контексті історико-соціологічного знання;

- розрізняти історичні передумови та сучасні фактори проявів феномену громадянського суспільства;

- оперувати вітчизняними та загальносвітовими теоретичними досягненнями під час аналізу проявів функціонування громадянського суспільства та їх наслідків;
- організовувати та проводити соціологічний дискурс у контексті проблематики громадянського суспільства;
- критично оцінювати досягнення українського громадянського суспільства та перспективи його функціонування у глобалізованому соціальному просторі;

3. Результати навчання (Компетентності)

Формування компетентності студентів в галузі Соціології громадянського суспільства.

Основним результатом навчання є знання та розуміння предметної області Соціології громадянського суспільства, ознайомлення з методологічними підставами та методиками проведення соціологічних досліджень у сфері самодіяльної солідарності населення. Під час практичних занять студенти мають змогу отримати навички застосування якісних соціологічних методів дослідження проблем безпеки.

Загальні компетентності:

ЗК1. Здатність до абстрактного та конкретного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК2. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.

ЗК6. Навички міжособистісної взаємодії, зокрема співпраця з метою досягнення професійного результату.

ЗК10. Усвідомлення проблематики рівних можливостей у суспільстві, зокрема її гендерних, расових, територіально-поселенських і вікових аспектів.

ЗК11. Усвідомлення культурного розмаїття суспільств і викликів безпеки взаємодії.

Фахові компетентності:

ФК1. Здатність застосовувати соціологічні поняття, концепції та теорії для інтерпретації солідаристських явищ і процесів;

ФК2. Здатність виявляти закономірності взаємозв'язку і взаємодії індивідів, соціальних груп (етнокультурних спільнот) та суспільства у площині захисту прав і свобод.

ФК3. Усвідомлення соціальної обумовленості особистості та життєвого шляху особи, а також ролі особи в життєдіяльності соціальних організацій, спільнот і суспільств.

ФК12. Здатність виявляти соціокультурні особливості, соціальні відмінності та нерівності як причини виникнення та формування громадянського руху.

ФК13. Здатність забезпечити соціальну діагностику і експертизу актуальних суспільно-політичних, економічних і культурних подій, процесів та явищ.

ФК15. Вміння використовувати новітні методи збору, обробки та аналізу соціологічної інформації у дослідженні соціальної реальності.

4. Структура навчальної дисципліни

Структура навчальної дисципліни представлена у вигляді таблиці.

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лек.	Практичні/Лабораторні	Сам. роб.	Конс.	Форма контролю/Бали
Змістовий модуль 1.						
Історичні передумови і процес формування громадянського суспільства						
Тема 1. Складність й багатогранність феномену громадянського суспільства.	17	2	2/1	8	0,5	Т/5
Тема 2. Вивчення феномену громадянського суспільства у соціології.	16	2	2/1	8	0,5	ДС/10
Тема 3. Формування громадянського суспільства в Україні: етапи, досягнення, сучасний стан.	16	2	2/1	8	1	ІРС/5
Тема 4. Три хвили маніфестації українського громадянського суспільства в історії сучасної України, їх оцінка соціологами.	16	2	2/2	10	1	ІНДЗ/5
Тема 5. Українська держава і українське громадянське суспільство.	17	4	2/2	10	1	РМГ/5
Разом за модулем 1	75	12	8/7	44	4	30
Змістовий модуль 2.						
Практика функціонування українського громадянського суспільства						
Тема 6 Традиція авторитарного стилю відносин влади з суспільством в Україні. Звичка до патерналізму у населення старшого віку.	12,5	2	2/2	8	0,5	РК/5
Тема 7 Правова освіта та зміцнення «горизонтальної» взаємодії громадян як механізми формування громадянського суспільства в Україні.	13,5	2	2/1	8	0,5	РК/5
Тема 8. Громадянське суспільство як багатогранна	14	2	2/1	8	1	РМГ/5

практика мобілізації і солідаризації населення країни в епоху глобалізації.						
Тема 9. Український досвід солідарності й волонтерського руху під час збройного конфлікту на Донбасі як етап становлення громадянського суспільства.	15	2	1/1	10	1	РМГ/5
Тема 10. Сучасні технології організації соціальної солідарності як прояви функціонування сучасного громадянського суспільства.	18	4	1/2	10	1	Т/5
Разом за модулем 2	75	12	8/7	44	4	30
Види підсумкових робіт						Бал
Модульна контрольна робота (МКР1+МКР2)						30+30=60
Всього годин/ Балів	150	24	16/14	88	8	100

Форма контролю*: ДС – дискусія, ДБ – дебати, Т – тести, ТР – тренінг, РЗ/К – розв’язування задач/кейсів, ІНДЗ/ІРС – індивідуальне завдання/індивідуальна робота студента, РМГ – робота в малих групах, МКР/КР – модульна контрольна робота/ контрольна робота, Р – реферат, а також аналітична записка, аналітичне есе, аналіз твору тощо.

5. Завдання для самостійного опрацювання

1. Кризова ситуація у суспільстві як катализатор розгортання кампанії громадянського руху (інших форм мобілізації громадянського суспільства на загальнонаціональному чи місцевому рівнях).
2. Феномен довіри «до людей, а не до інституцій» як підстава для укріплення коопераційних, товариських зв’язків і громадянського суспільства в Україні.
3. Розкрийте зміст поняття «культура безпеки життєдіяльності людини».
4. Проблема розповсюдження культури «клієнтизму» (персонально-кумовських та неформальних зв’язків) в Україні.
5. «Горизонтально» організовані добровільні асоціації як основа для розширення соціальної кооперації, формування норм доброзичливої взаємності і формування громадянського суспільства,
6. Поняття «державного патронату» і його прояви в українському суспільстві.
7. Причини маргіналізації поняття та дискурсу громадянського суспільства в країнах Східної Європи (в Україні).
8. «Громадянське суспільство» – поняття, символічне поле, розгалуження соціальних інститутів, практик та цінностей, яке охоплює комплекс основних соціетальних характеристик та параметрів суспільної життєдіяльності, яка відокремлена від держави і є само-організованою. (В.Степаненко). Прокоментуйте визначення поняття.
9. Громадянське суспільство як комплекс соціальних інститутів та принципів функціонування суспільства як системи.
10. Громадянське суспільство як комплекс соціальних практик, суспільних чеснот певного суспільства.

IV. Політика оцінювання

Політика викладача щодо студента. Вимоги викладача:

- обов'язкове відвідування навчальних занять;
- активність студента під час практичних занять;
- своєчасне виконання завдань самостійної роботи;
- виконання модульних контрольних завдань;
- відпрацювання занять, що були пропущені або не підготовлені (незадовільні оцінки) на консультаціях;

Неприпустимо:

- не з'являтися на заняття без поважних причин; - запізнюватися на заняття;
- користуватися мобільним телефоном, планшетом чи іншими мобільними пристроями під час заняття (за винятком дозволу викладача при необхідності виконання певних завдань, передбачених навчальною дисципліною);
- порушувати дисципліну; - списувати або використовувати результати роботи іншої людини без посилання на джерела, звідки вони були взяті.

Поточний контроль проводиться на кожному практичному занятті. Він передбачає оцінювання теоретичної підготовки здобувачів вищої освіти із зазначеної теми (у тому числі, самостійно опрацьованого матеріалу) під час роботи на практичних заняттях та набутих навичок під час виконання завдань практичних робіт.

Критерії поточного оцінювання знань здобувачів на практичному занятті (оцінюється в діапазоні від 0 до 5 балів): 5 балів – завдання виконане в повному обсязі, відповідь вірна, наведено аргументацію, використовуються професійні терміни. 3 бали – завдання виконане, але обґрунтування відповіді недостатнє, у звіті допущені незначні помилки. 1 бал – завдання виконане частково, допущені значні помилки. 0 балів – завдання не виконане. Викладачем оцінюється повнота розкриття питання, цілісність, системність, логічна послідовність, вміння формулювати висновки, акуратність оформлення письмової роботи, самостійність виконання.

Модульна контрольна робота є складовою поточного контролю і здійснюється через проведення аудиторної письмової роботи під час проведення останнього практичного заняття в межах окремого залікового модуля. Кожен варіант модульної контрольної роботи складається з кількох (двох-трьох) питань. Відповіді на поставленні питання мають бути теоретичними, але з наведенням прикладів, оцінкою соціально-екологічних фактів, явищ, з демонстрацією особистої позиції що до них.

Критерії оцінювання знань здобувачів при виконанні контрольних робіт (оцінюється в діапазоні від 0 до 30 балів): 30-20 балів – вільне володіння обсягом матеріалу, вільне висловлювання власні думки, повне і якісне розкриття сутності питання, презентація особистої позиції щодо проблеми, вміле використання знання матеріалів інших курсів. 12-19 балів – вільне висловлювання власної думки, але недостатнє обґрунтування відповіді, допущені незначні помилки; 5-11 балів – не повністю з допущенням помилок розкриття всіх питань; 1-4 бали – розкриття лише одного питання; 0 балів – відповідь відсутня.

За об'єктивних причин (хвороба, працевлаштування, міжнародне стажування) навчання може відбуватись в он-лайн формі за погодженням із керівником курсу.

Політика щодо академічної доброчесності

Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання;
- посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;

- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; дотримання принципів та положень Кодексу професійної етики соціолога Соціологічної асоціації України (САУ) <https://sociology.od.ua/kodeks-profesijnoi-etiki-sociologa/>.
- Надання достовірної інформації про результати власної (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації.

За порушення академічної доброчесності (плагіат, фальсифікація, списування, обман тощо) здобувачі освіти можуть бути притягнені до академічної відповідальності: повторне проходження оцінювання (контрольна робота, іспит, залік тощо); повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми; відрахування з Університету.

Усі письмові роботи перевіряються на наявність плагіату і допускаються до захисту із коректними текстовими запозиченнями не більше 25%. Списування під час контрольних робіт та екзаменів заборонені (в т.ч. із використанням мобільних пристроїв). Мобільні пристрої дозволяється використовувати лише під час он-лайн тестування (наприклад, програма Kahoot).

Політика щодо дедлайнів та перескладання

Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку (75% від можливої максимальної кількості балів за вид діяльності балів). Перескладання модулів відбувається за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).

V. Підсумковий контроль

На підсумковий контроль виносяться основні питання, що потребують творчої відповіді та уміння синтезувати отриманні знання і застосовувати їх під час розв'язання практичних задач.

Форма проведення іспиту – залік.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Об'єкт і предмет Соціології громадянського суспільства.
2. Поняття громадянського суспільства.
3. Поняття прав та свобод громадян у свідомості громадян сучасної України.
4. Поняття соціальної справедливості у свідомості громадян сучасної України.
5. Поняття свободи висловлювання у свідомості громадян сучасної України.
6. Поняття релігійної свободи у свідомості громадян сучасної України.
7. Епізодичність, ситуативність та конкретність політичної і громадської активності сучасних громадян як важлива характеристика громадянського суспільства в Україні.
8. Соціологія і статистика щодо перспектив формування громадянського суспільства в Україні.
9. Поняття «громадянська культура» (Г.Алмонд, С.Верба, Л.Пай, Р.Патнем) та поняття «громадянське суспільство»: подібність та різниця у змісті.
10. Проблема відповідальності ЗМІ, професіоналізму журналістів, їх громадянської позиції за об'єктивність висвітлення інформації і формування громадянської свідомості.
11. ЗМІ як важливий соціальний інститут громадянського суспільства.
12. Проблема незалежності ЗМІ та динаміки формування громадянського суспільства.
13. Політична опозиція і громадянське суспільство.
14. Трансформація публічної сфери в Україні і динаміка повстання громадянського суспільства.
15. ЗМІ як соціальний інститут, «четверта влада», як спостерігач і контролер законодавчої, виконавчої та судової влади.
16. Довіра українських громадян один до одного як чинник формування громадянського суспільства.
17. Розповсюдження культури «клієнтизму» в українському суспільстві як антипод громадянського суспільства.

18. Низький рівень довіри громадян до політично-адміністративної сфери держави як чинник формування і функціонування громадянського суспільства.
19. Проблематика громадянського суспільства у контексті глобалізації.
20. Характер відносин між владними інститутами, політичними партіями, органами правопорядку, профспілками (традиційними і новими) та громадянським суспільством: взаємозалежність, взаємодія чи протистояння.
21. Демократичний політичний режим та громадянське суспільство: характер взаємозв'язку.
22. Традиції державного патронату і залучення «адміністративного ресурсу» як проблема формування громадянського суспільства.
23. Корупція, клієнтизм, політична апатія, розчарування населення діями влади: відображення цих явищ у стані громадянського суспільства в Україні.
24. Проблема формування громадянського суспільства, роль кількісних показників прошарків суспільно-активних та небайдужих громадян.
25. Громадянське суспільство як комплекс соціальних практик, суспільних чеснот певного суспільства (на прикладі України).
26. Роль правозахисних організацій у функціонуванні громадянського суспільства.
27. Волонтерство як соціальна практика у межах громадянського суспільства.
28. Роль віртуальних громадських організацій в українському суспільстві (інтернет-лист, флешмоб та ін.)
29. Пліуралізм, толерантність, довіра до співвітчизників та суспільних інститутів, здатність до компромісів без втрати гідності, самоповага, ввічливість, громадська солідарність та взаємодопомога: прокоментуйте ці чесноти та соціальні практики у контексті громадянського суспільства.
30. Соціологічні індикатори стану громадянського суспільства в Україні: організації та служби моніторингу.
31. Проблема подолання пост-комуністичної традиції масового скепсису та недовіри щодо будь яких самодіяльних організацій.
32. Проблема відсутності традиції філантропії, тобто щодо фінансової та організаційної підтримки самодіяльних громадських організацій.
33. Роль і функції добровільних неприбуткових неурядових організацій (НДО) у громадянському суспільстві.
34. Проблема удосконалення концепції, теорії та практики громадянського суспільства в Україні.
35. Громадянське суспільство як захисна структура між індивідом і державою: елементи цієї структури.
36. Поясніть зміст поняття «зріле громадянське суспільство». Чи можливо застосовувати його до українського суспільства.

VI. Шкала оцінювання

Оцінка в балах за всі види навчальної діяльності	Оцінка
90 – 100	Відмінно
82 – 89	Дуже добре
75 - 81	Добре
67 -74	Задовільно
60 - 66	Достатньо
1 – 59	Незадовільно

VII. Рекомендована література та інтернет-ресурси

Обов'язкова література:

1. Буряк, В. В. Глобальное гражданское общество и сетевые революции. — Симферополь: ДИАЙПИ, 2011. — 152 с.
2. Держава і громадянське суспільство в Україні: пошук концепції співпраці [Текст]: аналітична доповідь / За ред. О.М. Майбороди. — К. : ПІЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН Укр., 2013. — 376 с.
3. Джон Кин. Демократия и гражданское общество. - М.: Прогресс-Традиция, 2001. - 400 с. - Режим доступа: http://www.juristlib.ru/book_6487.html.
4. Інтегрований курс «Громадянська освіта» / Бакка Т.В., Марголіна Л.В., Мелещенко Т.В. – К.: УОВЦ «Оріон», 2018. – 240 с.
5. Корнієвський О. А. Громадянське суспільство в Україні: основні етапи інституціоналізації [Текст] / О. А. Корнієвський // Стратегічні пріоритети. — 2012. — № 4 (25). — С. 68-73.
6. Мартинов А. Ю. Європейська конвенція про захист прав і основних свобод людини 1950 та Європейський суд Енциклопедія історії України. — К. : Наукова думка, 2005. — Т. 3 : Е — Й. — 672 с.: https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_004#Text.
7. Міжнародні стандарти прав людини // Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. / О. В. Петришин (відп. ред.) та ін.. — 2017. — Т. 3 : Загальна теорія права. — С. 294. .
8. Політична система і громадянське суспільство: європейські і українські реалії [Текст]: монографія / А. І. Кудряченко, В. М. Бебик, В. І. Бортніков та ін.; За заг. ред. А.І. Кудряченко. - К. : НІСД, 2007. - 396 с.
9. Степаненко В. Проблеми формування громадянського суспільства. Українське суспільство: 10 років незалежності / За ред. В.Ворони. – К.: ІС НАН України, 2001. – С. 169-183.
10. Степаненко В. Соціологічна концепція громадянського суспільства в пострадянському контексті // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – №3. – 2000. – С. 5-21.

Додаткова:

1. Громадянське суспільство України: сучасні практики та виклики розвитку : аналіт. доповідь / К. : НІСД, 2018. – 128 с.
2. Словник термінів за тематикою громадянське суспільство // Урядовий веб-сайт Режим доступу: http://www.civic.kmu.gov.ua/consult_mvc_kmu/
3. Шайгородський Ю. Громадянське суспільство у пошуках нових смислів і практик // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна № 1111. Серія «Питання політології». – Випуск 26. – 2014. – С. 22-28.

Інтернет- джерела:

1. Офіційна сторінка ІС НАН України. Усі випуски моніторингу Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. <https://i-soc.com.ua/ua/edition/ukrainske-suspilstvo/issues/>.

2. Закон України «Про громадські об'єднання» від 22 березня 2012 року № 4572-VI [Електронний ресурс] / Офіційний веб-портал Верховної Ради України – Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua/>.
3. Всеобщая декларация прав человека: https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_015#Text.